

ANNELİK DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA*

A Qualitative Research On Motherhood Experiences

Süheyla SARITAŞ¹, Aslıhan BOZKURT²

Science ♦ Araştırma Makalesi

 0000-0001-8422-9950 (1) 0000-0003-0823-8771 (2)¹Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ssaritas@balikesir.edu.tr²Y. Lisans Öğrencisi., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, aslhn_bzkrt@icloud.com

Submit Date : 2020-05-03 01:49:20
Acceptdate : 2020-05-26 13:22:24
Ethical Report : Gerekli değil
DOI :

Copyright © 2020 * Bursa Gelişim Akademisi
ISSN 2687-4385 * eISSN 2687-6248
http://www.ijhar.net * http://www.ijhar.org
ijharjournal@gmail.com

Reference : SARITAŞ, Süheyla , BOZKURT, Aslıhan (2020), A Qualitative Research On Motherhood Experiences. International Journal of Humanities and Research, June, Year 5, Issue:4, Volume:4, Pages: 40-47.

Özet

Tarih boyunca toplumların yapılarında meydana gelen başta sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal değişim ve dönüşümler aynı zamanda temel kurumların da değişmesine neden olmuştur. Temel kurumlardan biri olarak aile kurumu ve bu kurumun unsurları da söz konusu değişim ve dönüşümlerden etkilenmiştir. Şüphesiz ki aile kurumunun en temel aktörlerinden biri olan kadın ve kadının toplumdaki rol ve sorumlulukları her dönem irdelenmeye değerdir. Çünkü özellikle değişimin oldukça hızlı yaşandığı modern dünyada bütün bireyler gibi kadının toplumunda kendi yerini konumlandırmaya çalışması ve kimliğini yaratma uğraşı içerisinde olduğu muhakkaktır.

Aile yapısında meydana gelen değişimlerden biri olarak gösterilen kadının, toplumdaki rol ve sorumluluklarında farklılaşmaya etki eden en önemli faktörlerden biri kadının kamusal hayat içerisinde aktif rol almasıdır. Geleneksel toplumlarda erkeğin ev dışında, kadının ise ev içinde konumlandırıldığı algı, günümüzde artık özellikle de modern toplumlarında terk edilmektedir. Öte yandan kadının çalışma hayatına girmesiyle birlikte, toplumsal yapı, bir taraftan kadını toplumsal iş bölümünün önemli bir parçası haline getirirken, bir taraftan da kadının geleneksel rol ve modellerini de devam ettirmeye zorlamıştır. Özellikle de annelik deneyimini yaşayan kadın, özel alanda çocuk bakımı ve ev işleriyle uğraşırken aynı zamanda çalışma hayatının da önemli aktörü haline gelmiştir.

Annelik olgusu, anne olmanın pratik gerçekliklerini ve toplumsal önemini kapsayan bir terim olarak tanımlanmaktadır. Bu düşünce annelik kavramını biyolojik bir deneyimden ayrı olarak sosyo-kültürel bir olgu kapsamı içinde değerlendirir. Buna göre, annelik deneyimi sadece bireysel bir deneyim olmaktan ziyade toplumsal ve kültürel bir olgu ve sınıfsal bir yapı ekseninde deneyimlenir. Annelik ve annelik deneyimleri, kadının varoluşunu niteleyen bir kimlik olduğu kadar toplumsal statüyü belirleyen bir nitelik olarak da değerlendirilebilir. İnsanlık tarihinde değişen ve farklı anlamlar atfedilen annelik, genel olarak hemen bütün toplumlarda toplumsal bir rol ve sorumluluk olarak tanımlanır ve biçimlendirilir. Bu nedenle de insanlık tarihinin farklı dönemlerinde ve farklı kültürlerinde farklı annelik rolleri ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmanın amacı günümüzde annelerin anneliğe hangi anlamlar yüklediği, annelik süreçlerindeki güçlü ve zayıf yönlerin neler olduğu, iyi annelik algıları, anne-baba eğitimi, annelik deneyiminde yararlanılan kaynaklar, annelik modeli algıları, anne-çocuk ilişkisi, çocuk bakımı, çocuğun yetişmesinde ve bakımında yaşanan zorluklar, ekonomik düzeydeki değişimlerin annelik sürecine etkisi, sosyal medya etkisi ve annelik gibi konuların toplumsal sınıflar ile etkileşimleriyle ortaya koymaktır. Çalışma bu konuları araştırmak için kadınların annelik deneyimlerine odaklanmaktadır.

*Bu makale Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında 2019 yılında tamamlanan Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

Araştırma, Balıkesir’de yaşayan 40 anne ile mülakat yapılarak gerçekleştirilmiş olup, Fenomenolojik Analiz (IPA) kullanılan bir nitel durum çalışmasıdır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre annelerin deneyimlerinde sınıfsal farklılıklara bağlı olarak, değişiklikler gözlemlenmesine rağmen sınıfsal farklılıkların etki etmediği deneyimler de mevcuttur.

Çalışma annelik deneyimlerinin sınıfsal bir farklılığa göre değişmediğini ve her annenin bilinçli ve farkındalığı yüksek bir annelik sürecine girdiğini ortaya çıkarmıştır. Günümüzde annelik deneyimlerinin sadece bir üst kuşaktan ya da sosyal çevreden edinilen bilgilerle değil, sanal ortamlardan, alanında uzmanlaşmış kişilerce aktarılan bilgi ve deneyimler ile de şekillendiği ve daha bilimsel bilgiye rağbet edildiği görülmüştür. Bu durum yaşanan kültürel değişim ve dönüşüm ile ilişkili olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Toplumsal Sınıf, Annelik Deneyimleri, Fenomenolojik Analiz, Sınıf.

Abstract

Throughout history, socio-economic, cultural and political changes and transformations occurred in the structures of societies have also affected the basic institutions as well. As one of the basic institutions, the family and its elements have also been affected as mentioned above too. Undoubtedly, as one of the most basic actors of the family, woman and her roles and responsibilities are worth examining in all periods. Due to the changes which are experienced very fast in the modern world, it is certain that woman tries to position her own place and creates her identity, just like all the individuals in society.

The factors for the changes in the structures of the family have been shown in the roles and responsibilities of the woman and her active role in the public sphere. The perception in traditional societies where man is positioned outside the house and woman in the house is now abandoned, specifically in modern societies. On the other hand, as woman entered the work life, the social structure made her part of the social division of labor and also forced her to continue her traditional roles and responsibilities. Especially, the woman who has experience of motherhood has also become an important actor in work life while she is dealing with child care and house work.

The phenomenon of motherhood is defined as the practical realities and social importance of being a mother. This idea evaluates that motherhood is a socio-cultural phenomenon apart from a biological experience. In other words, the experience of motherhood is a social and cultural aspect rather than an individual one. Motherhood and maternity experiences are not only individual experiences

but also refers to the identity of woman and her social status. The perception of motherhood which has changed in human history is generally defined and shaped as a social role and responsibilities in almost all societies. For this reason, the different motherhood roles emerged in different cultures and periods.

This study explores how mothers interpret motherhood, what are the strengths and weaknesses during motherhood cycle, generally accepted motherhood best practices, parental education, resources to which mothers refer during motherhood experiences, generally accepted motherhood model, relationship between mother and child, child care, challenges faced in terms of child care and parenting, how changes in financial income affect motherhood in general, the effects of social media and motherhood models depending on socio-economic status.

Main focus throughout the research is on motherhood experiences. The research is a qualitative case study for which Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) is adopted utilizing interviews performed with 40 mothers that live in Balıkesir. This research reveals the fact that motherhood models change depending on the socioeconomic status; however, there are certain instances in which socioeconomic status does not matter.

The study reveals that motherhood experiences do not change according to class difference and every mother has high consciousness and awareness of this experience. Today motherhood experiences are obtained not only from a previous generation or social environment but also virtual environment, knowledge transmitted from masters, scientific information. This situation has reveals that motherhood experience is related with the cultural change and transformation.

Keywords: Motherhood, Socioeconomic Status, Motherhood Experiences, Interpretative Phenomenological Analysis, Class.

GİRİŞ

Annelik Kavramına Sosyolojik Bakış

A sınırlar ve medeniyetler boyunca toplumun en temel yapı taşı olarak kabul edilen aile kurumu ile ilişkili olan annelik ve annelik deneyimleri doğrudan sosyolojik, ekonomik ve kültürel yönü olan konulardır. Öyle ki kadının anne olması veya anne olmaya karar vermesi hem kendi yaşamında hem de toplum nazarında önemli bir geçiş aşaması olarak kabul edilir. Annelik aynı zamanda toplumda kadının toplumsal statüsünü belirleyen bir rol değişikliği olarak da görülür.

Son yıllarda aile kurumu ve annelik deneyimleri üzerine odaklanan araştırmalara ilgi artış göstermektedir. Bu çalışma annelerin, anneliğe hangi anlamlar yüklediği,

annelik sürecinde güçlü ve zayıf yönlerin neler olduğu, iyi annelik algıları, anne-baba eğitimi, annelik deneyiminde yararlanılan kaynaklar, annelik modeli algıları, anne-çocuk ilişkisi, çocuk bakımı, çocuğun yetişmesinde ve bakımında yaşanan zorluklar, ekonomik düzeydeki değişimlerin annelik sürecine etkisi, sosyal medya etkisi ve annelik gibi konuların, toplumsal sınıflar ile etkileşimleriyle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bir başka deyişle, çalışmada toplumsal sınıf ve annelik deneyimleri arasındaki ilişkinin irdelenmesi hedeflenmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

Toplumun sürekliliği, genetik ve kültürel aktarım için, neslin devamlılığı temel koşuldur. Kişisel bir olgu ve deneyim olan annelik, kültür ve toplumsal değerlerden ayrı olarak düşünülemez. Doğal bir hal olarak algılanan annelik ve kadın olmak, bu rollere hangi anlamlar atfedileceği toplumsal bağlamda belirlenirken, toplumsal roller şekillenir. (Türkdoğan, 2013:39) Selcan Gürçayır Teke, anneliğin bireysel boyutunun yanında sahip olduğu sosyal ve politik boyutları annelik kimliğinin dönüşümündeki başat nedenlerden biri olduğunu ve anneliğin özel alana ait bir tanımlama ya da durum olmaktan ziyade sosyal kimi zaman da politik bir alan olduğu araştırmalar tarafından sıklıkla vurgulandığını belirtir. (Teke, 2014:103) Annelik kimliği toplumsal olanla bireysel olan arasındaki kesişme noktalarından biri belki de en önemlisidir. (Bora, 2001:77-107) Sonuç olarak, annelik olgusu, anne olmanın pratik gerçekliklerini ve toplumsal önemini kapsayan bir terim olarak tanımlamaktadır. (Marshall, 1997:31) Buna göre, annelik deneyimi sadece bireysel bir deneyim olmaktan ziyade toplumsal ve kültürel bir olgu ve sınıfsal bir yapı ekseninde deneyimlenir.

Modern Öncesi Dönemde Annelik:

Badinter Annelik Sevgisi

Badinter'in 1980'li yıllarda yayınlanan "Annelik Sevgisi" adlı eseri, annelik duygusunun 17. yüzyıldan günümüze kadar nasıl bir değişim geçirdiğini analiz eder. Yazar, yapmış olduğu çalışmada, 1760'lı yıllardan önce annelik kavramının günümüzdeki algısından çok daha farklı olduğunu savunur. Badinter, annelik içgüdüsünün varlığı ile şüpheye düşer. Çünkü annelik sevgisi, şefkati gibi kavramlardan söz edeceksek, bu durumun koşulsuz şartsız dünyanın her yerinde aynı olması gerekmektedir.. Kadınları dünyanın bütün her yerinde aynı koşullandırmanın doğru olmadığını ve bu durumun tamamen kültürel ve tarihsel bir süreç olduğunu savunur. Badinter, "Annelik mi Kadınlık mı ?" adlı çalışmasında ise bir dönem kadının toplumsal konumunun annelik görevinin ne kadar iyi yerine getirdiği üzerinden ölçülerek, ona sosyal ve siyasal haklar verildiğini belirtir. (2011:115)

Annelik ve Annelik Deneyimi:

Feminist Yaklaşım

Feminizm, kadınların toplumsal yaşam içerisindeki ezilme deneyimlerini ve nedenlerini inceleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, problem ataerkil üzerinden temellenir. Ataerkil toplumlarda ve küçük gruplardaki hak ve yükümlülüklerin erkek tarafından yönetildiği ve bu hak ve yönetim gücünün babadan oğula geçtiği bir durumu nitelendirir. Bu duruma göre, toplumdaki bütün yönetim aygıtları erkek egemenliği tarafından yönetilir, kontrol edilir ve değiştirilir. (Weber, 1995:83) Bu noktada feminist yaklaşım öncelikle, kadınların ataerkil toplumlarında var olma ve tanımlanma biçimlerini ve kadın kimliğini oluşturan nedenleri araştırır.

2. Toplumsal Tabakalaşma ve Sınıf

Sosyolojinin kuruluşundan günümüze kadar olan süreç içerisinde, toplumsal tabakalaşma konusu sosyolojinin ele aldığı ve günümüzde de halen sosyologlar tarafından tartışılan bir konudur. Toplumsal tabakalaşma bireylerin ve grupların sahip oldukları özelliklere göre farklı statü, rol ve sınıflara sahip olarak değerlendirmeleri demektir. Toplumsal tabakalaşma, iktisadi analizler, gelir dağılımı ve mesleki hiyerarşiler üzerinden ele alınır. (Ülkücan, 2003:130)

Marksist Sınıf Teorisi

Marx'a göre ekonomi sadece toplumun genel özelliklerini nitelendiren bir durum değildir, aynı zamanda öteki toplumsal kurumların genel niteliklerini ve kurumlar arasındaki ilişkileri de belirlemektedir. (Marx, 1974:426) Bu nedenle Marx, ekonomiyi toplumdaki diğer üst yapıların temelleri olarak görür. Ona göre sınıfı belirleyen en temel faktör, bireylerin ekonomik sistemde toplum içerisindeki konumlanmasıyla var olmuştur. Sınıf ilişkileri, toplumsal değişimin en temel dinamiği olmasından ötürü, bu eşitsizliğin içerisinde var olan paylaşım ve sömürü insanlık tarihinin bir mücadele alanı olarak tanımlanmasına yol açmıştır. (Fırıncioğulları,2017:480) Bundan ötürü Marx, çalışmalarında sınıf kavramını ekonomik altyapı eksenine oturtmuştur.

Türkiye'de Orta Sınıf Annelik Deneyimi

Türkiye'de orta sınıfın annelik deneyimleri, kültürel gelenek ve gündelik hayatın iklimleriyle yakından ilişkilidir. Bunların yanı sıra, Türkiye'de Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte kadınların iş gücüne katkı sağlamaları, sanayileşme ile birlikte yeni istihdam alanlarının yaratılması kadınların toplum içerisindeki rol ve statülerini değiştirmiştir.

Yeni Orta Sınıf

Yeni orta sınıf, çoğunlukla yüksek mesleki pozisyonlarda çalışan, sosyal statüsü ve daha yüksek

gelirli olan çalışan sınıfı tanımlar. (Arslan, 2014:61) Yeni orta sınıfının kapsamı altına aldığı sınıflar, 20. yüzyıl liberalizmiyle birlikte ortaya çıkan yeni meslek gruplarını kapsayan, çoğunlukla hizmet sektörünün mensupları olan beyaz yakalılar, yeni küçük burjuvazi, hatta çelişkili sınıf konumları ile ifade edilen kesimleri işaret etmektedir. (Arslan, 2014:62)

Bireylerin sınıf içerisindeki konumlarını kolayca ayırtılabilmek ve sınıflandırabilmek için, “üretken olan ve üretken olmayan emek” ve “kol ve kafa emeği” ayrımında bulunur. Üretken olmayan emek, özel sektörde ve devlette çalışan servis çalışanlarını işçi sınıfından ayırarak, bu meslek gruplarındaki çalışanları “yeni küçük burjuvazi” olarak tanımlar. (Poulantzas, 1975:32) Bu nedenle, ekonomik anlamdaki ilişkilerin uygunluğu ve karşılığı, diğerlerinin emeği üzerinden yorumlandığı için, 20. yüzyıl ile birlikte orta sınıf, işçi sınıfının dışında daha geniş bir iş organizasyon ağını nitelendirir.

Türkiye’de Orta Sınıf

Günümüzde Türkiye’deki orta sınıf, geleneksel orta sınıf, geleneksel nitelikli profesyoneller, geleneksel kamu çalışanları ve beyaz yakalılar özel sektördeki yeni eğitilmiş beyaz yakalılar, kendi firmasına sahip eğitilmiş yeni girişimciler yaklaşık 25-30 yıl içerisinde ortaya çıkan işlerde çalışan niteliksiz servis sektör çalışanları olarak tanımlanabilir. (Aslan, 2004:130)

Bugün toplumsal sınıflar arasındaki temel farklılığı, tüketim ve kültürel tüketim, yaşam tarzı ve beğeni göstermektedir. Türkiye’de yeni orta sınıfı eskisinden tüketim, kültürel tüketim, yaşam tarzı ve beğeniler ayırt etmektedir. Üst ve orta sınıflar, Osmanlı döneminden itibaren Batılı tüketim ve yaşam tarzını benimsemeye başlamıştır. (Arslan, 2014:80)

3. Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın analiz ünitesi bireylerden oluşmaktadır. Bu araştırmanın evrenini Balıkesir merkezinde ikamet eden, en az 2 yıllık annelik deneyimine sahip kadın bireyler oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise 40 kadın birey oluşturmaktadır. Annelerle çocuklarının yaşları, ekonomik durumları, eğitim durumları, çocuk bakımı ve annelik deneyimlerine ilişkin yarı yapılandırılmış bir mülakat formu ile görüşme sağlanmıştır. Araştırmaya katılan anneler, araştırmacı tarafından farklı sosyal ortamlarda görüşme için gönüllü olan annelerden seçilerek gelir düzeylerine göre sınıflandırılmıştır.

Araştırmanın Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırmaya katılan annelerin, annelik deneyimlerine ilişkin kişisel bilgilerinin alınması amacıyla yarı yapılandırılmış bir görüşme formu ile yüz yüze görüşme yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Görüşme verilerinin analizinde Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (IPA) (Smith vd., 2009) metodolojisi uygulanmıştır. Analizin yapılmasında NVivo 11 (Nitел veri Analiz Programı) kullanılmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmeler ile elde edilen ve yazılı dokümana aktarılan görüşme notları NVivo 11 nitel veri analizi bilgisayar programına yüklenerek; kodlar, alt kodlar ve temalar oluşturulup okuyucu için anlamlı hale getirilmiştir. Oluşturulan temalara göre verilerin işlenmiş ve doğrudan alıntılarla ise bulgular yorumlanmıştır. Katılımcıların bu oluşturulan temalarla olan ilişkisini ortaya koyabilmek için frekans analizleri yapılmıştır.

Fenomenoloji Yöntemi

Çalışma, metodolojik yaklaşımını Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz’e (IPA) dayandırmaktadır. (Smith, Flowers ve Larkin, 2009: 82) Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz, temel olarak belirli bir kişinin deneyimlerinin belirli bir bağlamda yorumlanmasına bağlıdır. Bu yaklaşım ile çalışma, her annenin annelik deneyimlerini anlatmasını, bu deneyimlerin kendileri için nasıl anlam ifade ettiğini ve annelik deneyimlerinin sınıfsal bağlamda ilişkisini ortaya koymayı hedeflemektedir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Demografik Bilgiler

İlk olarak katılımcıların yaş istatistiklerine bakıldığında en küçük değer 27, en büyük değer ise 59 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim seviyelerine bakıldığında ilköğretim mezunu 2 kişi (%5), lise mezunu 14 kişi (%35), önlisans mezunu 6 kişi (%15), lisans mezunu 15 kişi (%37,5), lisansüstü mezunu 3 kişi (%7,5) oldukları görülmektedir.

Mesleki durum dağılımlarına bakıldığında 15 farklı meslek grubundan katılımcı olduğu görülmektedir. Katılımcıların çalışma durumlarına ilişkin verilere bakıldığında ise herhangi bir işte çalışanların sayısı 25 kişi (%62,5), herhangi bir işte çalışmayıp ev kadını olanların sayısının ise 15 kişi (37,5) oldukları görülmüştür. Katılımcıların medeni durumlarının istatistiklerine bakıldığında katılımcıların sadece 5’i (%12,5) boşanmıştır.

Katılımcıların aylık gelir durumlarına bakıldığında aylık gelirleri 0-3499 TL arası olan katılımcılar 13 kişi (%32), 3500-5000 TL arası 14 kişi (%35), 5001 TL ve yukarı gelirine sahip olan katılımcıların ise, 13 kişi (%33) oldukları görülmüştür.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 18.09.2018 tarihinde yayınlamış olduğu haber bülteninde bulunan Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2017 sonuçlarından elde edilen “Hanehalkı kullanılabilir gelire göre sıralı %20’lik gruplar itibarıyla yıllık hanehalkı kullanılabilir gelirin dağılımı” referans alınmıştır (TÜİK, 2018). TÜİK’in

2006-2017 Hanehalkı kullanılabilir gelire göre sıralı yüzde 20'lik gruplar itibarıyla yıllık hanehalkı kullanılabilir gelirin dağılımında ilk ikinci %20'lik gruba giren aylık ortalama geliri 0-3499 TL olan katılımcılar alt sınıfı, üçüncü %20'lik gruba giren aylık ortalama geliri 3500-5000 TL olan katılımcılar orta sınıfı, dördüncü ve beşinci %20'lik gruba giren aylık ortalama geliri 3500-5000 TL olan katılımcılar ise üst sınıfı oluşturmaktadır.

Nitel Veriler

Çocuğun Bakımı Üzerine

Görüşme formunun "Çocuğun Bakımı Üzerine" bölümünde katılımcıların; doğumdan sonra işe başlama süreçleri, çocuğa kim tarafından bakıldığı ve nedenleri, çalışmıyorsa bu durumun sebepleri verileri elde edilmiştir.

Doğumdan Sonra İşe Başlama Süreci

Katılımcıların doğum yaptıktan sonra işe geri dönme süreçleri ile ilgili elde edilen verilere bakıldığında; %21'i 3-6 ay arasında, %24'ü 6-12 ay arasında, %18'i 12-36 ay arasında, %31'i 36 ay ve yukarısında işe geri dönmüştür. Doğumdan sonra işi bırakanlar ise %6'lık kısmı oluşturmaktadır.

Annenin Çalışmama Sebepleri

Annelerin çocuk sahibi olduktan sonraki süreçte iş hayatına atılmamalarının sebepleri olarak; cevaplardaki benzer ifadeler; 'Çocuğumun anneye büyümesini istediğim için', 'Uygun iş bulamadığım için', 'Eşim çalışmamı istemediği için', 'Çocuğumun bakımında ve yetişmesinde güvenilecek birini bulamadığım için', 'Bakıcı tutacak maddi imkanımız olmadığı için' şeklinde alt kodlar haline getirilmiştir.

'Çocuğumun anneye büyümesini istediğim için' kodu altında toplanan benzer ifadeler örneklem grubunun alt sınıf olarak tanımlanan grubunda yoğun olarak görülmüştür.

Bu soru ile ilgili öne çıkan katılımcı cevaplarının bazıları doğrudan aktarılmıştır:

...Benim çalışmama sebebim sadece çocuklarımdır. Anneye büyüyen çocuk en sağlıklı çocuktur... (3 nolu anne, alt sınıf)

Çocuğa Bakan Kişi ve Nedenleri

NVivo 11 programında çocuğun bakan kişi ile ilgili olarak; 'Anne', 'Anneanne-Babaanne', 'Bakıcı' üst kodlara ayrılmıştır. Çocuk bakımı görevini 'Anne' ve 'Anneanne-Babaanne' olarak üstlenen katılımcılar yoğun olarak, örneklem grubunun alt ve orta sınıfını oluşturmakla birlikte üst sınıf içerisinde de görülmektedir.

Anne tarafından bakımın nedenleri ile ilgili olarak; 'Kendi doğrularına göre büyütme istiyorum', 'Çocuğa en iyi annenin bakabileceğini düşünüyorum', 'Bakabilecek durumda bir yakınım yok', 'Başka birinin bakımına güvenmiyorum', 'Büyüdüğüne tanıklık etmek istedin', 'Anne sevgisiyle büyüyen çocuk daha mutlu olur' şeklinde

alt kodlar oluşturulmuş ve cevaplardaki benzer ifadeler bu kodlar altına toplanmıştır. Anneanne ve babaanne tarafından bakımının nedenleri ile ilgili olarak; 'Yabancı birinin bakımına güvenmiyorum', 'Çalıştığım için', 'Annelik tecrübesi fazla olduğu için', 'Zamanı müsait olduğu için', 'Beraber yaşadığımız için' < 'Evlerimiz yakın olduğu için', 'Çalıştığım için', 'Yabancı birinin bakımına güvenmiyorum', 'Çocuğun tüm gün okulda olmasını istemiyorum' şeklinde alt kodlar oluşturulmuştur.

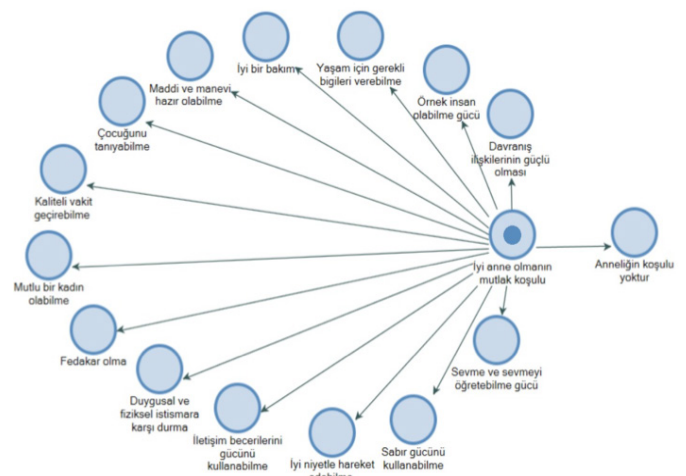
Çocuğun bakımı görevini 'Bakıcı' ile paylaşan katılımcılar yoğun olarak, örneklem grubunun üst sınıfını oluşturmaktadır. Bakıcı tarafından bakımın nedenleri ile ilgili olarak; 'Çalıştığım için', 'Bakabilecek durumda bir yakınım olmadığı için', 'Çocukla daha kaliteli vakit geçirebilmek için' şeklinde alt kodlar oluşturulmuştur.

Annelik Tanımları

Katılımcılardan gelen benzer ifadeler; 'Çocuk üzerine bir dünya kurmak', 'Çocuğun yaşam imkanlarını en iyi şekilde yapılandırmak', 'Hamilelikten ölene kadar devam eden bir serüven', 'Olumsuz duygu durum değişikliklerini yansıtmamak', 'Kalbin iki yerde atması', 'Doğa üstü sevgi', 'Pişman olunmayan tek deneyim', 'Annenin rol değişimi', 'Anlam karmaşası', 'Delilik', 'Benzersiz bir deneyim', 'Hayatta kalma arzusu', 'Sevgideki son nokta', 'İlginç ve heyecan verici bir deneyim', 'Anı yaşamak', 'Çocuğu kendinden bir parça görmek', 'Affetmek', 'Gönüllü kölelik', 'Merhamet ve acıma duygusu', 'Bir insan yaratmak', 'Sorumluluk ve koruma duygusu', 'Kısıtlanmaktır' şeklinde alt kodlar haline getirilmiştir.

Annelik algılarına ait olumlu söylemler, yoğunluklu olarak her sınıfta görülmektedir. Ancak olumsuz söylemler olarak; anneliğin gönüllü bir kölelik, delilik ve kısıtlanmak olduğu algısına sahip olan katılımcılar örneklem grubunun üst sınıfını oluşturmaktadır.

İyi Anne Olmanın Mutlak Koşulu

Şekil 1. İyi Anne Olmanın Mutlak Koşulu-Bilgi Haritası.

Katılımcıların mutlak annelik algılarını ölçmek amacıyla "İyi anne olmanın mutlak koşulu budur dediğiniz bir şey var mı?" sorusuna verilen cevaplar Şekil 1'deki Bilgi Haritasında gösterilmiştir.

Annelik Deneyiminde Güçlü Yönler

Verilen cevaplar 'Sevgi ve sevgiyi öğretebilme gücü', 'Sabırlı davranmak', 'Erken yaşta anne olmak', 'Kaliteli zaman yönetimi', 'Olumlu davranış biçimleri', 'Bilinçli, araştıran, sorgulayan annelik', 'Çocuğun fiziksel ve duygusal gelişimlerin takibi', 'Fedakarlık', 'Güçlü iletişim becerileri', 'Annelikte rol değişimi', 'Çocuğu annenin büyütmesi', 'Koruyucu görev üstlenmek', 'Maddi durumun güçlü olması', 'Güçlü kadın profili' şeklinde alt kodlar haline getirilmiştir.

Alt sınıftaki güçlü yönler; çocuğu annenin büyütmesi, erken yaşta anne olmak, kaliteli zaman yönetimi olmak üzere alt ve orta sınıfın ortak farklılaşan yönleri ise koruyucu görev üstlenmek, olumlu davranış biçimleri kazandırmaktır. Bu farklılaşmanın sebebi ise alt ve orta sınıf annelerin ev kadını olması ve çocuklarını kendi büyütme imkanlarının bulunması, onlarlar birebir ilgilenmesi olarak yorumlanabilir.

Üst sınıfın ise farklılaşan güçlü yönleri; bilinçli, araştıran, sorgulayan annelik, güçlü kadın profili, maddi durumun güçlü olması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılaşmanın sebebi; ekonomik gücün kadın üzerinde yarattığı özgüven ve imkan çeşitliliği olarak yorumlanabilir.

Annelik Deneyiminde Zayıf Yönler ve Nedenleri

Zayıf yönler; 'İlgisiz annelik', 'İletişim düzeyindeki kopukluklar', 'Duygusal güçsüzlük', 'Zaman Yönetimi', 'Annelikte rol değişimi', 'Bilinçsiz annelik ve tecrübe eksikliği', 'Duygusal, fiziksel ve bilişsel yönden yetersiz bakım' olarak üst kodlara ayrılmıştır.

Zayıf yönlerin sınıflara göre farklılaşan kodları şu şekildedir: Alt sınıftaki zayıf yönler; duygusal, fiziksel ve bilişsel yönden yetersiz bakım kodu altında toplanmıştır. Bu durumun sebebi olarak; alt sınıfın maddi, eğitim ve kültürel yönden her imkana sahip olamaması olarak yorumlanabilir. Orta sınıftaki zayıf yönler; annelikte rol değişimi, duygusal güçsüzlük olmak üzere orta ve üst sınıfın ortak farklılaşan yönleri ise ilgisiz annelik, zaman yönetimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Orta ve üst sınıf annelerinin, çalışan anne olmaları ve kariyerlerini ön planda tutuyor olmaları çocuklarıyla çok ilgilenememelerine ve onlarla zaman geçirememelerine sebep olmaktadır.

Anne Baba Eğitimi

Katılımcıların anne-baba eğitimleri alma durumları ile ilgili elde edilen veriler incelendiğinde %72'sinin bu eğitimi aldıkları geri kalan %28'inin almadığı bilgisine ulaşılmaktadır.

Anne Baba Eğitimi Gerekliliği

Anne baba eğitimin gerekli bulunması konusunda

her üç sınıfın da çoğunlukla olumlu yaklaşım içerisinde oldukları görülmüştür. Gerekli bulma nedenleri ile ilgili olarak; 'Bilinçli bir ebeveynlik süreci', 'Kaliteli vakit geçirme', 'Korkuları yenebilme imkanı', 'Modern çağa uygun çocuk yetiştirme', 'Olumlu davranış geliştirme', 'Tecrübe kazanma' şeklinde alt kodlar şeklinde tanımlanmıştır.

Eğitimin Alındığı Yerler

Anne-baba eğitimi alınan yerler ile ilgili yapılan analizler sonucunda katılımcıların çoğunlukla belediyeden ve halk eğitim merkezinden eğitim aldıkları görülmüştür.

Annelik Deneyiminin Kaynakları

Çocuk bakımında ve yetişmesinde özel bir eğitim ya da destek almadım diyen katılımcılar her üç sınıfta da büyük çoğunlukla bulunmaktadır. Buradan hareketle kendi tecrübelerini kaynak olarak kullanmak farklılaşan bir kod olarak karşımıza çıkmamaktadır.

Aile büyüklerinin tecrübelerinden faydalanan katılımcılar her üç sınıfta da yoğun bir şekilde bulunurken, sosyal çevrenin tecrübelerini baz alan katılımcılar özellikle alt ve üst sınıflarda yoğunlaşmıştır.

Annelik deneyiminde bir kaynaktan yararlanan katılımcıların çoğunlukla orta ve üst sınıfta oldukları görülmüştür. Bir uzman yardımını kaynak olarak alan katılımcılar çoğunlukla üst sınıfı oluşturmaktadır.

Annelik Modeli;

Geleneksel ve Modern Anne

Kendilerini modern anne olarak tanımlayan katılımcılar çoğunlukla üst sınıfı oluşturmaktadır. Modern anne olarak görmenin nedenleri; 'Araştıran, sorgulayan ve klişeden uzak annemim', 'Çocuğu ön planda tutuyorum', 'Modern çağa göre çocuk yetiştiriyorum', 'Modern kültür aktivitelerine katılım sağlıyoruz' şeklinde alt kodlar şeklinde tanımlanmıştır.

Kendilerini geleneksel anne olarak tanımlayan katılımcılar çoğunlukla alt sınıfı oluşturmaktadır. Geleneksel anne olarak görmenin nedenleri; 'Gelenek, görenek, örf ve adetlere bağlıyım', 'İdealist kalıplara karşıyım', 'Annemden gözlemlediğim tecrübeler ile çocuk yetiştiriyorum' şeklinde alt kodlar şeklinde tanımlanmıştır. Kendilerini hem geleneksel hem modern anne olarak tanımlayan katılımcıların her üç sınıfta da yoğun bir şekilde buldukları görülmüştür.

Annenin Çocukla İlişkisi

'Annelikte rol değişimi; arkadaşlığa dayalı ilişki', 'Sağlıklı, mutlu ilişki', 'Sevgiye dayalı ilişki', 'Saygıya dayalı ilişki', 'Bağımlı ilişki', 'Çatışmalı ilişki', 'Özleme dayalı ilişki', 'Bozuk ilişki' şeklinde alt kodlar haline getirilmiştir. Çocukla olan ilişki türü sınıfsal bağlamda önemli bir farklılık göstermemektedir.

...Bizim ilişkimiz çok fazla fazla. Bana çok bağımlı. Bu

benim elimde olan bir şey değil...(5 nolu anne, üst sınıf)

Çocuk Bakımında ve Yetişmesindeki Zorluklar

Değerlendirmeler 'Destek alıyorum', 'Destek almıyorum', 'İçime kapanıyorum', 'Ruhsal sorunlar yaşıyorum', 'İletişim kurmaya çalışıyorum', 'Maddi problemler yaşıyorum', 'Eşimle tartışıyorum' şeklinde alt kodlarla tanımlanmıştır.

Zorlanılan anlarda destek alma sınıfsal bağlamda önemli bir farklılık göstermemektedir. Destek alma süreçlerinde; 'İnternetten', 'Bakıcıdan', 'Eşimin ailesinden', 'Öğretmenlerinden' destek alanlar üst sınıfı oluşturmaktadır. 'Uzmandan', 'Eşimden', 'Anne ve babamdan', 'Sosyal çevremden' destek almada sınıfsal bir farklılık görülmemiştir.

Ekonomik Düzeydeki Değişimin Annelik Sürecine Etkisi

Ekonomik durumun artması durumunda annelik sürecinin etkilenmesi ile ilgili olarak sınıfsal bir farklılık gözlenmemektedir. Bu etki ile ilgili olarak; 'Daha fazla vakit geçirme', 'Daha kaliteli eğitim kurumlarına gitme', 'Ücretsiz izin kullanılabilmesi', 'Aile danışmanı desteği alabilme', 'Daha az yaşam deneyimi geçirme', 'Sosyal paylaşımların artması', 'Bakıcı tutabilme', 'Sosyal aktivitelere katılımın artması' şeklinde alt kodlar oluşturulmuştur. Ekonomik durumun azalması durumunda annelik süreci etkilenmeyen katılımcılar alt sınıfı oluşturmaktadır.

Bir değişiklik olmazdı. Her şeyi kendi emeğimle yapıyordum zaten. Bir şey değişmezdi. (36 nolu anne, alt sınıf)

Ekonomik durumun azalması durumunda annelik sürecinin etkileneceği katılımcılar yoğunlukla orta ve üst sınıfı oluşturmaktadır.

Sosyal Medya Desteği

Sosyal medya desteği alan katılımcılar yoğunlukla orta sınıf ve üst sınıfı oluşturmaktadır. Sosyal medya desteği almayan katılımcılar yoğunlukla alt ve orta sınıfı oluşturmaktadır. Nedenleri sorulduğunda konu ile ilgili olarak; 'Çocuk yapılarının farklı oluşu', 'İlgimi çekmiyor', 'Sosyal medya kullanmıyorum', 'Zaman kaybı', 'İlgili dönemde sosyal medya yoktu' şeklinde alt kodlarla karşımıza çıkmaktadır.

Annelik Deneyimi Önerileri

Annelik deneyimleri ile ilgili verilen öneriler önemli bir sınıfsal farklılık göstermemektedir. Farklılaşan öneriler olarak alt sınıflarda; kaliteli zaman geçirmenin önemi, çocuğa samimi yaklaşım, tahammül seviyesinin yüksek tutulması, orta sınıflarda; çocuğun anne sevgisiyle büyümesi gerektiği, üst sınıflarda ise; annelerin kariyerlerinin de ön planda tutulması, annelik hazır bulunuşluğun önemsenmesi, annelerin kendi ihtiyaçlarını da önemsemesi, çocuğa vakit ayrılması konularıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre, deneyimlerin bazıları sınıfsal farklılığın yaşanması ile ilgili olarak beklentimiz yönünde olduğu görülmüştür. Bulgulara göre bazı annelik deneyimlerinde sınıfsal farklılıklar görülmektedir. Alt sınıflarda annenin çocuğu kendi büyütmek isteği ve anneye büyüyen çocuğu daha mutlu olduğu algısı mevcuttur.

Çocuğun bakımı konusu ile ilgili olarak bakan kişinin bakıcı olması durumu üst sınıf annelerin deneyimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bakıcı tutma durumu sadece bir sınıfa ait olmamakla birlikte genellikle çalışan annelerden oluşan anneler çocuğuyla daha kaliteli vakit geçirebilme adına bakıcı desteğini tercih etmektedirler.

Araştırmanın bulgularına göre annelerin annelik algılarına ait olumlu görüşleri ve memnuniyetlerinde sınıfsal bir farklılık gözlenmemiştir. Annelerin kendilerinden çok çocuklarını ön planda tutma, sorumluluk alma ve hayatını çocuklarına atfetme durumları ortaya çıkmıştır. Bu durum, toplumsal rol olarak anneliğin korumacı, sahiplenici ve fedakar bir algı ile davrandıklarını gözler önüne sermiştir. Ancak annelik algısı üzerinde en fazla olumsuz etkisi olan şey, kısıtlanmalarıdır. Bu durumun en fazla üst sınıf annelerinde görülmesinin sebebi ise; anne olduktan sonraki yaşamlarının tamamen değişim ve dönüşüme uğramış olması, artık kendilerine vakit ayıramamaları ve bu sebeple kısıtlandıklarını düşünmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İyi anne olmanın mutlak koşulu algısı ile ilgili olarak sınıfsal bir farklılık ortaya çıkmamasının sebebi; toplumumuzdaki kültürel yapı ile ilgilidir. Toplumda annelik ile ilgili kalıplaşmış normlar bulunmakta ve anneliğe atfedilen roller genel kabul görmüş gerçekliğe dönüşmüştür.

Bir diğer sonuç ise annelik deneyimlerinde güçlü ve zayıf olarak görülen yönlerinde farklılaşan durum. alt sınıf annelerinin çalışmama durumları sebebiyle çocuklarına ayırdıkları vakit, güçlü yön olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat çalışmama durumlarının yarattığı maddi imkanların yetersizliği ise anneliklerinde zayıf yön olarak karşılıklarına çıkmaktadır.

Anne-baba eğitimlerinin gerekli olma algılarına yönelik elde edilen bulgularda ise alt, orta ve üst sınıfta da olumlu yaklaşım olduğu görülmektedir. Özellikle çocukların fizyolojik ihtiyaçları, öz bakımları, bilişsel ve duygusal gelişimleri konusu annelerin destek almaya ihtiyaç duydukları konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat alt sınıfta bu eğitimlerin; toplumu yozlaştırdığı, toplumda tek tip ebeveynlik oluşturduğu ve anneliğin içgüdüsel oluşu gerekçeleriyle gerekli olmadığı düşüncesi de belirgin bir şekilde görülmüştür. Çünkü her çocuk farklı yapıda olup her zaman bilimsel bilgilerin geçerli

olamayacağını savunmaktadırlar. Anne-baba eğitimlerinin alındığı devlet kurumları olarak halk eğitim merkezleri ve belediyeler ön plana çıkmaktadır. Özel kurumlardan ve danışmanlardan alınan eğitimler ise özellikle üst sınıfın tercihi olduğu görülmüştür.

Annelik sürecinde; sosyal medya, kitaplar ve televizyon gibi bir kaynaktan yararlanma durumu orta sınıf ve üst sınıfta gözlemlenmesinin sebebi ise, bilinç ve farkındalık düzeyinin daha yüksek olması ve maddi imkanlara sahip olma gücü ile açıklanabilir. Özellikle bir uzman desteği olarak annelik sürecini geçiren annelerin üst sınıfı oluşturması tamamen bu bilinç ve imkan varlığı ile açıklanabilir.

Kendi annelik modeli için geleneksel annelik tanımını yapan katılımcılar alt sınıfı oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak araştıran, sorgulayan, geleneksel kalıpların dışına çıktığını dile getiren annelerin yoğunlukla üst sınıfı oluşturdukları gözlemlenmiştir.

Ekonomik durumun annelik sürecini etkilemesi ile ilgili olarak, maddi imkanın artmasıyla birlikte tüm sınıflarda bazı değişiklikler yaşanacağı gözlemlenmiştir. Eğitim alanında, geçirilen vaktin kalitesi ve aktivitelerde uzman desteğinin alınması gibi konularda daha rahat bir tutum ve davranış içerisinde olacaklarını belirtmişlerdir. Bu durumda ekonomik durumun artması halinde katılımcılar, çocuklarının büyümesi ve yetişmesinde kalitenin artacağını savunmaktadırlar. Ekonomik durumun azalması halinde ise alt sınıf katılımcılar hayatlarında bir değişim yaşanmayacağını belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak çocuğun yetişmesinde herhangi bir maddi imkandan faydalanmadıkları için bir değişim de yaşamayacakları gözlemlenmiştir. Orta sınıf ve üst sınıf katılımcıların düşüncelerinde ise bu durumun tersinin yaşandığı görülmüştür. Ekonomik durumlarının azalmaları durumunda hem çocuklarına sağladıkları imkanlarda düşüş hem de kendi psikolojik ve ruhsal durumlarında çöküş yaşayacaklarını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak, bütün bu kültürel değerler, sistem ve söylem tarafından oluşturulur. Egemen iktidar tarafından annelik ve kadınlık söylemlerinin çeşitli iktidar mekanizmaları aygıtları tarafından kuşatıldığı ve sürekli olarak yenilediği saptanmıştır. Bu konu ile ilgili olarak, Balıkesir ili dışında farklı şehirlerde de çalışmaların yapılması çalışmanın daha kapsayıcı ve genellebilir sonuçlara ulaşması konusunda bilgi verecektir. Çalışmanın daha büyük bir örneklem üzerinden gerçekleştirilmesi, sadece kentte yaşayan anneler ile değil kırsal bölgelerdeki annelerin de çalışma kapsamına alınması mevcut literatürü geliştirecektir.

KAYNAKÇA

Arslan, Z. (2014). Geçmişten Bugüne Eleştirel Bir Orta Sınıf Değerlendirmesi, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 6 (13-14): 62-80.

Aslan, D. A. (2004). Temel Sorunları ve Açılımları ile Sınıf Teorisi, *Sınıf Bilinci ve Orta Sınıflar*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (2), 126-143.

Badinter, E. (1992). *Annelik Sevgisi: 17. Yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi*, (Çev. Kamuran Çelik). İstanbul: Afa Yayınları.

Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı Annelik mi? İletişim Yayınları*.

Bora, A. (2001). Türk Modernleşme Sürecinde Annelik Kimliğinin Dönüşümü, *Yerli Bir Feminizme Doğru*. (Yay. Hzl. Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe). İstanbul: Sel Yayıncılık: 77-107.

Chodorow, N. (1971). *Being and Doing: A Cross-Cultural Examination of the Socialization of Males and Females*. *Women in Sexist Society*:173-197.

Fırıncioğulları, S. (2017). Marks'ın Sınıf Kuramındaki Eksikliklere Erich Fromm'un Eleştirisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, Kırğız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, 60:477-493.

Gürçayır, T.S. (2014). Dönüşen Anneliğe Yönelik Netnografik Bir Analiz: *Blogger Anneler*, *Milli Folklor*, (26) 103: 32:47.

Marshall, S. E. (1997). *Splintered Sisterhood: Gender and Class in the Campaign Against Woman Suffrage*. University of Wisconsin Press.

Marx, K. (1974). *Theories of Surplus Value*. Moscow: Progress Publishers.

Poulantzas, N. A. (1975). *Political Power and Social Classes*. London: Verso. 32-194.

Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory Method and Research*. London: SageBora.

Türkdoğan, Ö. (2013). Ana Akım Medyada Annelik Miti. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 13(2): 35-59.

Ülkücan, G. Ö. (2003). Toplumsal Tabakalaşma ve Eleştirel Kültür Çalışmalarının Kesişim Noktaları, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(1), 129-144.

Weber, M. (1995). *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*. (Çev. Özer Ozankaya). İstanbul: İmge Kitabevi.

Elektronik Kaynaklar:

TUİK,(2018). Gelir Dağılımı İstatistikleri, Link: <http://tuik.gov.tr/Start.do>, (Son Erişim Tarihi: 15.03.2019).